

REFORMA STRUČNOG OBRAZOVANJA U KONTEKSTU USPOSTAVLJANJA DRUŠTVA ZNANJA

REFORM OF THE PROFESSIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF ESTABLISHING LEARNING SOCIETY

JELENA PREMOVIĆ

AGNEŠ BOLJEVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu, Ekonomski fakultet Subotica

TAMARA PREMOVIĆ

Srednja stručna škola "4. Juli", Vrbas

Rezime: Savremene tendencije i praksa pokazuju da se razvoj ljudskih resursa kroz unapređivanje znanja, obrazovanja i obuke, nalazi u vrhu prioriteta nacionalnih strategija najrazvijenijih svetskih zemalja. Zajednički imenitelj reformi sistema obrazovanja koje su sprovedene u vodećim evropskim zemljama, sadržan je u nastojanjima da se uspostavi fleksibilan sistem kontinuiranog obrazovanja kako bi se odgovorilo na aktuelne zahteve tržišta. U oblasti stručnog obrazovanja, najveći deo reformskih aktivnosti se odvijao u oblasti razvoja, uvođenja i realizacije novih tzv. pilot obrazovnih profila i nastavnih programa.

Prateći savremene obrazovne trendove, u Srbiji je 2006. godine doneta Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji. Kao suštinski, strateški ciljevi reforme stručnog obrazovanja Strategijom su apostrofirani: poboljšanje makroekonomskih rezultata zemlje, izgradnja moderne tržišne ekonomije i ostvarenje značajnog napretka u približavanju EU.

Reforma postojećeg sistema stručnog obrazovanja, predstavlja jednu od pretpostavki sveukupnog održivog razvoja Republike Srbije, zbog čega će i realizacija Strategijom definisanih ciljeva biti moguća samo ukoliko su modernizovano i reformisano stručno obrazovanje i obuke prepoznati, na svim nivoima, kao uslov održivog društvenog i ekonomskog razvoja.

Ključne reči: reforma, učenje, znanje, stručno obrazovanje, društvo znanja.

Abstract: Contemporary tendencies and practice show that human resource development, through knowledge and education improvement, is on the top of the priorities of the world most development national strategies. The basic element of the education's system reforms which were taken in the leading european countries, was to establish the flexible system of the permanent education for answering to the actual market demands.

In the field of professional education, the main part of the reform activities was in the area of the developing, introducing and implementing of new, so called „pilot“ educational profiles and programmes.

Escording trends on the global capital and work market, in the 2006. serbian government bring the Strategy of the professional education development. As crucial, strategic goals of the professional education reform, the Strategy emphasis: improvement of macroeconomics country results, modern market economy building and making significant improvement in the EU integrations.

The reform of the consisting professional education system is one of the basic assumption of the serbian sustainable development in whole, and the reason way realisation of the strategy's defining goals were possible only if the modern and reform professional education were seen, on all levels, as a condition of social and economics development.

Keywords: reform, learning, knowledge, professional education, learning society.

1. UVOD

Društveno-ekonomske promene krajem XX i početkom XXI veka koje su nastale kao neposredna posledica snažnog naučno-tehnološkog razvoja i tehničkih

dostignuća, uslovile su i značajnu transformaciju organizacionog ponašanja, pre svega, kroz spoznavu neophodnosti sticanja i implementacije novih znanja u svim sferama ljudskog delovanja. O značaju učenja, znanja i obrazovanja u savremenom poslovnom okruženju i svetskom društvu u celini, svedoči i činjenica da se sve

češće savremeno društvo definiše pojmovima kao što su: društvo znanja, učeće društvo ili društvo koje uči.

„Pod društvom znanja se uobičajeno podrazumeva društveno ekonomski sistem ekonomsko tehnološki razvijenih zemalja čija je privreda utemeljena na znanju koje se koristi kao veoma značajan resurs kako u procesu proizvodnje tako i u procesu upravljanja najrazličitijim procesima. Dakle, znanje se istovremeno može koristiti i kao sredstvo za proizvodnju, ali takođe može biti i konačan proizvod samog proizvodnog ciklusa.“[1]

Analizirajući brojna, i često različita tumačenja pojma učećeg društva, profesor Olja Arsenijević ističe kao najznačajnija tumačenja učećeg društva kao:

- pozitivne utopije;
- savremenog mita;
- nove obrazovne paradigme.

„U osnovi učećeg društva trebalo bi da bude bolji svet. Radno društvo ima tendenciju da postane učeće društvo...Kao mit, učeće društvo zadovoljava određene potrebe i bolje formuliše mere politike. Ranson upotrebljava termin društvo koje uči kao novu obrazovnu paradigmu pod kojom podrazumeva „novi moralni i politički poredak koji koristi učenje kao glavno sredstvo za ostvarenje istorijske tranzicije.“[2]

2. REFORME OBRAZOVANJA U EU

Stepen investiranja u znanje i obrazovanje postaje sve presudniji pokazatelj razumevanja savremenih tendencija poslovanja menadžmenta i preduslov ostvarenja konkurentskih prednosti na sveukupnom tržištu. Vice versa, upravo se kao jedan od dominantnih faktora slabljenja i/ili čak gubljenja tržišnog udela i posledično konkurentске prednosti jedne organizacije i šire posmatrano jedne nacionalne privrede tj. države, navodi njeno nedovoljno i neadekvatno ulaganje u obrazovanje i razvoj ljudskih resursa.

Savremene tendencije u razvoju zemalja tržišne ekonomije, pokazuju da se ljudski resursi nalaze u vrhu prioriteta nacionalnih strategija najrazvijenijih svetskih zemalja. Investicije u obrazovanje i trening ljudskih resursa, u istraživanje i razvoj, podsticanje kreativnosti i preduzetništva i druge inovativne aktivnosti, prioriteti su razvojnih politika država OECD, EU i BRIK država čije su ekonomije u usponu i zauzimaju sve istaknutije mesto u globalnoj tržišnoj utakmici (OECD, 2008).

Nauka, istraživanje i tehnološki razvoj su određeni kao tri najvažnija zadatka politike Evropske unije. U kontekstu ostvarivanja ovih zadataka, Savet Evrope je u Lisabonu marta 2000. godine usvojio tzv. „Lisabonsku strategiju“ koja predviđa da EU do 2010. godine postane dinamična privreda zasnovana na znanju, najkonkurentnija na svetu, sa održivim ekonomskim rastom, sa većim brojem i boljim radnim mestima i većom socijalnom kohezijom, uz zahtev državama članicama da do 2010. godine dostignu nivo ukupnih troškova za nauku i I+D od 3% BDP. Sastavni deo realizacije ovog cilja jeste i kompozicija ukupnih troškova: jedna trećina od navedena 3% troškova

za ovu oblast treba da bude finansirano iz javnih izvora (uglavnom iz budžeta), a dve trećine iz drugih izvora (uglavnom troškovi poslovnog sektora).

Za realizaciju Strategije odabrano je pet prioritetnih područja:

- Prvo područje – stvaranje društva znanja,
- Drugo područje – jedinstveno tržište,
- Treće područje – stvaranje podsticajne poslovne klime za razvoj preduzetništva, privatne investicije i generisanje i valorizaciju inovacija,
- Četvrto područje – izgradnja tržišta rada koje će jačati socijalnu koheziju (kao osnovnog uslova za trajno održavanje projekta evropske integracije),
- Peto područje – uspostavljanje režima održivog razvoja [3]

Potpisivanjem Bolonjske deklaracije (2000. godina) kojom su se članice EU obavezale na stvaranje jedinstvenog visokog obrazovanja na teritoriji zemalja članica, kao i potpisivanjem Kopenhagenske deklaracije o stručnom obrazovanju (2002. godina), stvoreni su formalno-pravni preduslovi za konstituisanje jedinstvenog evropskog obrazovnog sistema. Reforme obrazovanja koje su sprovedene u vodećim evropskim zemljama, bile su usmerene na uspostavljanje sistema kontinuiranog stručnog obrazovanja koje će moći da adekvatno odgovori stalnim zahtevima tržišta za što obučenijim i obrazovanijim kadrovima.

Zajednički imenitelj reformi obrazovanja koje su sprovedene u vodećim evropskim zemljama, sadržan je u nastojanjima da se uspostavi fleksibilan sistem kontinuiranog stručnog obrazovanja kako bi se odgovorilo na izmenjene zahteve tržišta. Pored zadovoljavanja potreba tržišta, stručno obrazovanje ima zadatak da pruži učenicima i odraslim polaznicima, opšta znanja i vrednosti koje su im potrebne za dalji lični i profesionalni napredak i razvoj karijere. Zbog svog značaja i višedimenzionalnosti, procesi modernizacije i reforme stručnog obrazovanja i obuke predstavljaju kompleksne i dugotrajne procese.

3. REFORMA STRUČNOG OBRAZOVANJA U SRBIJI

Kopenhagenški i Bolonjski proces direktno su uticali i na razvoj obrazovanja u zemalja u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, i to prvenstveno kroz zahteve za decentralizacijom, obrazovanjem za sve, jednakošću, autonomijom škola i podsticanjem inovacija.

Da bi se koncept ekonomije znanja ostvario i na teritoriji Srbije, prema iskustvima najnaprednijih ekonomija sveta u tom pogledu, najbitniji su sledeći faktori:

- moderno obrazovanje i neprekidno usavršavanje;
- sredstva za istraživanje i razvoj, posebno ulaganja u moderne industrije (računari, biotehnologije, farmakologija itd.);
- odgovarajuća naučnotehnološka i kulturna politika društva;
- adekvatno upravljanje ekonomskim promenama u skladu s promenama u svetu i okruženju;

- izbor makroekonomske politike, sistemskih i strukturnih ekonomskih rešenja;
- telekomunikacije, masovna upotreba računara i drugih savremenih tehničkih sredstava;
- sektori visokih tehnologija i definisanje podsticajnih mera za privlačenje stranih ulaganja u te sektore;
- zaštita vlasničkih prava, a posebno intelektualne svojine;
- društvena odgovornost poslovanja preduzeća. [4]

Reforma postojećeg sistema obrazovanja, a posebno stručnog, predstavlja jednu od pretpostavki ukupnog održivog razvoja Srbije, zbog čega ulaganje u obrazovanje dobija karakter suštinski investicionog ulaganja za Republiku Srbiju. Naime, jedan od zadataka započetih procesa modernizacije i reformisanja stručnog obrazovanja i obuke jeste i usklađivanje sa potrebama tržišne privrede, zaštite i očuvanja životne sredine društva i pojedinca. Samim tim, politika obrazovanja nije samo politika kreiranja intelektualnog kapitala, već je deo ukupne razvojne politike celokupnog društva. Načelno posmatrano, osnovna svrha stručnog obrazovanja i obuke jeste pružanje mogućnosti svakom pojedincu-članu jednog društva, da ostvari punu socijalnu participaciju i da unapredi kvalitet života, uključujući život u zdravijoj životnoj okolini.

Definišući evropsku budućnost kao svoj strateški nacionalni cilj, Vlada je 28.12.2006. godine donela Strategiju razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji. Da bi se obezbedile pretpostavke za kvalitetan razvoj ljudskih resursa potrebnih za ubrzan društveno-ekonomski razvoj i uspostavljanje društva, te posledično, i ekonomije zasnovane na znanju, definisana je vizija daljeg razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Republici Srbiji koja glasi: „Stručno obrazovanje u XXI veku postaje činilac i jedan od ključnih aktera održivog ekonomskog i društvenog razvoja i faktor unapređenja modernih društvenih i ekonomskih odnosa. U uslovima izgrađenog efikasnog sistema socijalnog partnerstva i zajedničkog delovanja svih relevantnih aktera, ono stvara stručnjake koji će moći da se uključe u oštru domaću i međunarodnu konkurenciju u svim oblastima ekonomije. Uslov za to je ne samo učešće svih činilaca u društvu, već i kreiranje efikasnog i efektivnog sistema socijalnog partnerstva na svim nivoima u kome će učestvovati sve relevantne ustanove i predstavnici vlasti.“ [5]

Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji definiše uvođenje osnovnih standarda u srpski obrazovni sistem, sa ciljem ostvarenja ideje da „svaki pojedinac, proces ili deo nekog sistema mora da zadovolji utvrđeni nivo ili meru postavljenih zahteva (znanje, veštine, sposobnosti, prostor, oprema, kvalifikacija u stručnom obrazovanju). Standardi stručnog obrazovanja i obuka treba da omoguće, između ostalog, i jasan i efikasan odgovor sistema stručnog obrazovanja i obuke na ubrzane tehničko-tehnološke promene, kao i promene u sferi organizacije rada i organizacione kulture koje su nastale, ili će ubrzo nastati, i da na jasan i precizan način osete, prepoznaju i opišu buduće potrebe tržišta rada.

Radi omogućavanja sistema obezbeđivanja kvaliteta i lakše realizacije stručnog obrazovanja, uspostavljen je sistem kvalifikacija u stručnom obrazovanju. Polaznu

osnovu sistema kvalifikacija u stručnom obrazovanju daju socijalni partneri, definišući zahteve profesije. Ovi zahtevi profesije obuhvataju, kako osnovne veštine potrebne za određeno zanimanje, tako i specifične profesionalne veštine. Zahtevi socijalnih partnera usklađuju se sa nacionalnom obrazovnom politikom i prenose u sistem obrazovanja.

Praksa u stručnom obrazovanju

Ostvarivanje prakse u srednjim stručnim školama i preduzećima predstavlja jedan od ključnih elemenata u ostvarivanju kvalitetne pripreme učenika i polaznika za zapošljavanje i početak njihove profesionalne karijere. Početna praksa učenika u stručnim školama je neophodna u svim obrazovnim profilima i predstavlja suštinski deo onih veština i postignuća koji formiraju inicijalnu radnu sposobnost pojedinca. Svi obrazovni profili u okviru stručnog obrazovanja treba da imaju oba tipa prakse, a neposredna primena ima različite oblike organizovanja. U dvogodišnjim i trogodišnjim profilima i u okviru obuke za nezaposlene, praksa će se, u skladu sa usvojenom Strategijom, povećavati sa godinama učenja. U četvorogodišnjim profilima praksa će se uvoditi u okviru nastave, projektnih aktivnosti i tokom raspusta. Sistem stručnog obrazovanja u Republici Srbiji treba da razvije tako organizovanu praksu čija će struktura obuhvatiti kombinaciju prakse koja se ostvaruje u školi i prakse koja se realizuje u preduzećima. Na taj način, obavljajući praksu u konkretnim preduzećima i ustanovama i primenjujući stečeno znanje i veštine u svakodnevnom radu, učenici i kandidati za buduće zapošljavanje dobijaju mogućnost da upoznaju i steknu praksu u realnim uslovima. [6]

Finansiranje stručnog obrazovanja i obuka

Posebno mesto u Strategiji posvećeno je načinu finansiranja stručnog obrazovanja i obuke. Samo kroz odgovarajuća finansijska ulaganja u obuku nastavnika, opremu i materijal, praksa u različitim organizacionim sistemima bi se mogla zameniti praksom u školama ili u institucijama za obuku, ali i tada bi ona bila svojevrsna simulacija. „Modifikovani sistem finansiranja treba da bude vođen potrebama tržišta rada da bude sposoban da odgovori na lokalne potrebe. To znači da sistem finansiranja treba da:

- podrži stručne škole da sarađuju sa tržištem rada;
- obezbedi upis svakom pojedincu i da svaki region ima jednak status u državnom budžetu“ [5].

„Dinamički model“ finansiranja predstavlja jedan od mogućih modela daljeg usavršavanja sistema finansiranja stručnog obrazovanja i obuka, čija je novina u tome što pruža mogućnost stručnim školama da ponude programe koji mogu da odgovore na potrebe tržišta rada i da ostvare dodatne komercijalne aktivnosti. To su dva elementa ovog modela:

1. finansiranje bazirano na „izlaznom rezultatu“ čija je suština zasnovana na broju i vrsti diploma koje se stiču u

- školi (diplome za kojima postoji potreba);
- 2. proširena delatnost (dodatna delatnost) i kratki fleksibilni programi, koji se ostvaruju okviru ko-finansirajućeg sistema.

Srednje stručne škole se mogu opredeliti za oblik tzv. ko-finansiranja, kako bi obezbedile dodatna sredstva za nove razvojne programe i investicije unutar škola. Dinamičnost modela ogleda se u tome što je veličina svake komponente fleksibilna i zavisi od načina realizacije u školama. Kombinacija „ulaza“, „izlaza“ i proširene delatnosti integrišu se u tzv. ko-finansirajuću sistem, koji je projektno orijentisan.

Ciljevi ko-finansirajućeg sistema su:

1. da bude Vladin instrument kojim će promovisati željene školske aktivnosti;
2. da pokrene škole ka realizaciji dodatnih aktivnosti;
3. da privuče sredstva iz privatnog sektora u javni;
4. da poboljša finansijsku efikasnost srednjih stručnih škola.

U sistemu ko-finansiranja sredstva se, pored stalnih sredstava resornog ministarstva za prosvetu, mogu obezbeđivati i od drugih ministarstava i iz različitih donacija. Dinamički model je mešoviti sistem finansiranja zasnovan na „ulaznom“ finansiranju i finansiranju na osnovu „rezultata“ uz postojanje ko-finansiranja. Ovaj model zajedničkog učestvovanja u iznalaženju izvora finansiranja stručne prakse učenika i nastavnog osoblja, ima brojne prednosti. Neke od osnovnih, specifikirane su Strategijom:

- ko-finansirajući sistem otvara mogućnosti za one srednje stručne škole koje su spremne da unapređuju svoje programe, jer škola može da izabere da finansira nabavku opreme, obnovu infrastrukture ili usavršavanje nastavnika iz jednog od fondova;
- da se iz dela budžeta finansiraju i one škole koje obrazuju učenike u profilima koji se traženi na tržištu rada (na osnovu postignutih rezultata u pogledu broja zaposlenih učenika). Na taj način škole iz godine u godinu imaju povraćaj sredstava koja su uložili u investicije;
- ko-finansirajući sistem je važan element dinamičkog modela finansiranja i ujedno inovativni aspekt svakog novog mehanizma finansiranja. Ogledna primena ko-finansirajućeg sistema u Republici Srbiji je potrebna da bi:
  1. škole razumele procese u kojima se stvara dobit i ta dobit racionalno troši i
  2. da bi škole sagledale adekvatnost i prednost ko-finansirajućeg sistema za svoje funkcionisanje;
- ko-finansirajući sistem daje jak podsticaj stručnim školama kako bi se okrenule ka tržištu rada i uvodile programe zasnovane na potrebama;
- da je ovo pravičan sistem jer deo budžeta zasnovan na „ulazu“ garantuje stručnim školama osnovna i stabilna sredstva, a škole bi imale

različite mogućnosti da stvaraju dodatni prihod. U oblastima gde tržište rada ne funkcioniše, stručne škole se mogu opredeliti za dodatne delatnosti na osnovu ko-finansiranja, a u oblastima gde tržište rada funkcioniše dobro, škole se mogu opredeliti za finansiranje na bazi „izlaznih rezultata“;

- da ovaj sistem motiviše škole da budu finansijski efikasnije. Međusobno škole mogu da sarađuju kako bi se ostvarile uštede. [5]

Svakako, da bi model ko-finansiranja stručne prakse zaživeo i dobio svoje tržišno utemeljenje i praktičnu primenu što je i krajnji cilj sprovođenja, neophodno je postojanje političkog dogovora i spremnosti da se državni školski sistem stavi u funkciju ekonomske politike. „Implementacija modela zahteva pažljiv pristup po principu „korak po korak“, koji će biti usklađen sa ostalim elementima modernizacije stručnog obrazovanja i obuke uz prethodno isprobavanje na oglednom uzorku.“ [5] U tom procesu neophodna je podrška i pomoć Ministarstva finansija i Ministarstva prosvete, kao i celokupne stručne, ali i opšte društvene javnosti.

Strateški ciljevi iskazani kroz Strategiju: poboljšanje makroekonomskih rezultata zemlje, izgradnja moderne tržišne ekonomije i ostvarenje značajnog napretka u približavanju EU, mogu biti postignuti samo ukoliko su modernizovano i reformisano stručno obrazovanje i obuke prepoznati, na svim nivoima, kao uslov održivog društvenog i ekonomskog razvoja.

Glavni strateški pravci zajedničkog delovanja svih učesnika obezbeđiću da stručno obrazovanje i obuke:

1. bude kompatibilno sa evropskim standardima;
2. pruži svima mogućnost da steknu kvalifikacije u stručnom obrazovanju;
3. obezbedi uspostavljanje novog odnosa između teorijskog i stručnog obrazovanja i stvaranje novih odnosa između škola i preduzeća/privrednih društava;
4. primeni princip doživotnog učenja;
5. primeni princip održivog razvoja.

Konkretni zadaci stručnog obrazovanja i obuka, definisani Strategijom razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji su:

1. sticanje zanimanja i kvalifikacija, odnosno relevantnih kompetencija, znanja i veština neophodnih za zapošljavanje i rad u određenom području rada;
2. sticanje inicijalnog i kontinuiranog stručnog obrazovanja i obuka;
3. razvoj sposobnosti, talenata i potencijala i samoispunjenje i nastavak obrazovanja. [5]

Ljudsko znanje je dinamička kategorija koja se sa razvojem nauke i tehnologije konstantno usavršava, zbog čega koncept doživotnog obrazovanja dominira u obrazovnom sistemu EU. Shvatajući značaj praktične primene ovog koncepta i na teritoriji Srbije, pored Strategije stručnog obrazovanja, 2006. godine je usvojena i Strategija razvoja obrazovanja odraslih u Republici Srbiji, kojom su obuhvaćeni svi koji su van formalnog

školskog sistema, a koji nisu stekli osnovno, odnosno stručno obrazovanje koje bi ih vodilo ka zapošljavanju. Cilj stručnog obrazovanja i obuke je osposobljavanje mladih, ali i odraslih, da postignu tražene kompetencije kako bi mogli da se nakon završenog procesa stručnog obrazovanja i obuke zaposle. Uporedo sa ovim ciljem i/ili istovremeno sa njegovom realizacijom, stručno obrazovanje i obuke treba da pruže i šansu za njihovo dalje obrazovanje i celokupan napredak. Ključna znanja, veštine i kompetencije koje vode zapošljavanju obuhvataju:

- intelektualne i senzomotoričke sposobnosti;
- društvene i interpersonalne veštine i znanja (komunikacije, timski rad, proces donošenja odluka, preuzimanje odgovornosti);
- poslovne i preduzetničke veštine i znanja (preduzetničke sposobnosti, kreativnost, inovativnost, samozapošljavanje);
- višestruke tehničke veštine i znanja;
- svest o potrebi zaštite životne sredine i postizanju održivog razvoja. [5]

U tom kontekstu stručno obrazovanje i obuke treba da:

- obezbede široku opštu osnovu za ostvarivanje ličnih planova i želja u pogledu daljeg obrazovanja i kasnijih alternativnih zanimanja;
- pronađu načine i forme kako bi odgovorili na različite zahteve i potrebe;
- pronađu ravnotežu u dobijanju širokih životnih veština i veština potrebnih za zaposlenje i rad;
- omoguće kvalitetniji život u zdravoj životnoj sredini. [5]

Strategija razvoja obrazovanja odraslih predviđa raznovrsne i vrlo fleksibilne oblike obrazovanja: redovno osnovno obrazovanje, vanredno osnovno obrazovanje, inicijalno stručno obrazovanje, programe za tržište rada, programe kontinuiranog obrazovanja. Podrška razvoju obrazovanja odraslih biće nastavljena kroz razvoj predloga modela finansiranja centara za kontinuirano obrazovanje odraslih i konsultacije sa školama koje su svoju delatnost proširile na organizovanje obuka za odrasle polaznike. Sredstva za realizaciju projekta obezbeđena su putem Instrumenata za predpristupnu pomoć Evropske unije (IPA 2007).

4. PROCES REFORME STRUČNOG OBRAZOVANJA U REPUBLICI SRBIJI

Najveći deo reformskih aktivnosti u srednjem stručnom obrazovanju odvijao se u oblasti razvoja, uvođenja i realizacije novih oglednih obrazovnih profila i novih oglednih nastavnih programa. Osnovni cilj započete reforme stručnog obrazovanja Srbije sadržan je, dakle u nastojanjima da se uspostavi fleksibilan sistem stručnog obrazovanja koji će, preko obučanih i stručnih kadrova, moći adekvatno da odgovori na rastuće potrebe tržišta

rada. Proces modernizacije i usavršavanja stručnog obrazovanja i vaspitanja u Srbiji započeo 2001. godine i zasnivao se na evropskim principima koji su predstavljali osnovne smernice ka poboljšanju kvaliteta, transformaciji sistema upravljanja i sistema finansiranja obrazovanja, uključivanja interesnih grupa i socijalnih partnera, kako bi se obezbedio efikasan transfer znanja i stekle veštine kod svih učesnika u obrazovnom procesu, uz poštovanje etničkih, kulturnih i jezičkih različitosti.

Shvatajući značaj ulaganja u unapređivanje stručnog obrazovanja, u RS je do 2009. godine preko resornog ministarstva zaduženog za prosvetu i obrazovanje, a najviše kroz KARDS Program EU- Program reforme stručnog obrazovanja, uloženo preko 20 miliona evra.

Započeti proces reforme stručnog obrazovanja u našoj zemlji i definisanje nove vizije i misije stručnog obrazovanja, nameću i potrebu reformisanja položaja i uloge stručnih škola. Ova reforma zahteva, prvenstveno, fleksibilniju ulogu i mesto stručne škole u obezbeđivanju kvaliteta procesa realizacije obrazovnog procesa i njegovo stalno usavršavanje.

U procesu dosadašnje reforme srednjeg stručnog obrazovanja stvorena su 62 profila u 14 područja rada u 205 škola i njima je obuhvaćeno oko 11% srednjoškolaca. Prioritet u daljem razvoju sistema srednjeg stručnog obrazovanja ima prelazak reformisanih nastavnih planova i programa u redovni sistem školovanja, što omogućava novi zakon. Novi nastavni programi koji se primenjuju u reformisanim odeljenjima rezultat su potreba tržišta rada za novim znanjem i veštinama.

Pružanjem obuka i programa osposobljavanja u okviru kontinuiranog stručnog obrazovanja odraslih, stručne škole se otvaraju i prema svojoj neposrednoj sredini, i na taj način zadovoljavaju potrebe i zaposlenih i nezaposlenih stanovnika svoje lokalne zajednice. Pet stručnih škola uz podršku donacije EU realizuje ogled u ovoj oblasti, a akcionim planom je predviđeno širenje ovih ogleda na još najmanje tri škole. Vlada Republike Srbije je marta 2009. godine usvojila Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji.

5. REFORMA STRUČNOG OBRAZOVANJA U SRBIJI - PROJEKAT REFORME OBRAZOVANJA U OBLASTI EKONOMIJA, PRAVO I ADMINISTRACIJA

Projekat reforme obrazovanja u oblasti ekonomija, pravo i administracija realizuje se od 2002. godine, u okviru kojeg je razvijeno pet novih obrazovnih profila i to: poslovni administrator, finansijski administrator, bankarski službenik, službenik osiguranja i komercijalista. Za ove nastavne profile su sačinjeni i novi nastavni programi i planovi po kojima se realizuje nastava u izabranim oglednim odeljenjima. Od 2009. godine projekat ima još jednu komponentu – uspostavljanje saradnje stručnih škola sa opštinama, službama za zapošljavanje, poslodavcima i regionalnim privrednim

komorama. Cilj je transformacija škola u regionalne centre kompetencija na platformi uvođenja i primene EFQM modela upravljanja i transfera znanja sa školama iz regije grada Hanovera u Donjoj Saksoniji. Ova komponenta uključila je 12 stručnih škola iz 9 gradova u Srbiji odabranih na konkursu za učesće u ogledu regionalni Centar Kompetencija – RECEKO Srbija. U projekat su uključene po jedna srednja stručna škola iz Bečeja, Bora, Čačka, Paraćina, Niša, Sombora, Priboja i Gornjeg Milanovca i po dve škole iz Užica i Požege. Podršku za realizaciju projekta Ministarstvu prosvete pruža nemačka organizacija za tehničku podršku (GTZ).

Projekat predviđa i planira uključivanje i novih škola u skadu s njihovom spremnošću za uvođenje nekog od novih oglednih obrazovnih programa, uz uslov da ispunjavaju propisane standarde. Opremanje škole u skladu sa Standardom prostora i opreme je odgovornost i obaveza škole i lokalne zajednice, dok će se projektom obezbediti obuka za nastavnike i upravu škole tokom pripremnog perioda, kao i tokom samog trajanja ogleda.

Zaključno sa školskom 2009/2010. godinom ogledna odeljenja su formirana u 46 srednjih stručnih škola sa teritorije Republike Srbije, dok se za školsku 2010/2011. godinu planira uključivanje još najmanje šest novih škola, u kojima će biti uvedeni neki od ovih pet oglednih profila.

U okviru projekta osnovano je i udruženje direktora ekonomskih škola (ADEŠ), u okviru kojeg rade tri sekcije (za razvoj škola, za usavršavanje i sekcija za forume). Posebno težište je stavljeno na stručno i metodičko usavršavanje nastavnika i iniciranje foruma na kojima se razmenjuju iskustva u radu, na dijalog sa poslodavcima o prilagođavanju ponude stručnog obrazovanja potrebama privrede, kao i na unapređivanje menadžmenta i osiguranje kvaliteta u srednjim stručnim školama. Nastavnici i stručni saradnici su organizovali pet foruma za ogledne profile, razvijeni su programi obuka nastavnika, od kojih je 18 akretitovano, a osnovano je i udruženje nastavnika Dositej i uspostavljeno partnerstvo sa Stručnim udruženjem nastavnika u ekonomskim srednjim školama u Nemačkoj.

Krajnji cilj Projekta reforme obrazovanja u oblasti Ekonomija, pravo i administracija je da se proverene ideje i modeli prevedu u sistem. Pozitivni primeri poput nastavničkih foruma, udruženja direktora, Odbora za školstvo pri Regionalnoj privrednoj komori već su identifikovani. Do kraja trajanja ovog projekta 2012. godine, očekuje se da ogledni nastavni programi postanu deo sistema, odobreni od nadležnih saveta i dostupni svim zainteresovanim školama. Prevođenje ogleda u sistem planirano je za školsku 2011/2012. godinu, a prethodiće mu obuke za nastavnike u školama koje nisu bile uključene u KARDS Program reforme srednjeg stručnog obrazovanja i nabavka stručne opreme neophodne za ostvarivanje novih nastavnih planova i programa u ovim školama.

Sagledavajući dosadašnje rezultate, uočljive su brojne prednosti koje imaju škole učesnice u projektu. Pored modernizacije nastavne opreme, tokom niza sprovedenih

obuka, nastavnici i direktori škola su unapređivali svoje znanja, veštine i kompetencije. Učešće u projektu omogućilo je saradnju između škola učesnica u projektu kroz uspostavljanje međusobnog partnerstva. Obzirom da je podršku u realizaciji projekta pružila GT3, partnerstvo je uspostavljeno i sa školama i stručnim udruženjima u Nemačkoj kroz studijske i stručne posete (Adaptirano prema: <http://www.mpn.gov.rs>).

6. PROJEKAT EKONET 5

Pet stručnih škola koje su već bile uključene u projekat Reforma srednjeg obrazovanja u Srbiji – projekat reforme obrazovanja u oblasti Ekonomija, pravo i administracija učestvovalo je i u prvoj fazi projekta Ekonet 5. Cilj projekta je umrežavanje škola u kojima su osnovana virtuelna preduzeća i stvarano okruženja što sličnije onom s kojim će se učenici sretati na radnim mestima po završetku školovanja. U okviru projekta do sada su izgrađene centrale virtuelnih preduzeća i virtuelne banke, organizovane obuke nastavnika za rad u virtuelnim preduzećima i razvijani materijali za ostvarivanje nastavnog plana o programu. Grupa autora, nastavnika srednjih stručnih škola, pod vođstvom austrijskih eksperata, razvila je Priručnik za rad u virtuelnim preduzećima. Ovim priručnikom se promoviše ideja virtuelnog preduzeća, kojih u Srbiji u ovom trenutku ima više od 150.

U drugoj fazi projekta, koja je počela 2008. godine, nastavljen je rad na usavršavanju nastavnika, a planirano je i uključivanje novih škola putem tzv. Programa multiplikacije, koji se sprovodi kroz dva servis centra – u Sopotu i Užicu (Adaptirano prema: <http://www.mpn.gov.rs>).

7. ZAKLJUČAK

Savremeno društvo definiše se kao učeće društvo u kojem preduzeća i nacionalne ekonomije konkurentsku prednost baziraju na znanju i iskorišćavanju potencijalnih šansi i mogućnosti za čiju je realizaciju neophodno učenje, znanje i obrazovanje. Zbog toga su osnovni razvojni ciljevi najrazvijenijih zemalja povećanje ulaganja u istraživačko-razvojne i inovativne aktivnosti kroz kontinuirano učenje i obrazovanje ljudskih resursa.

Konkurentnost srpske ekonomije na globalnom tržištu rada, zahteva visok nivo stručnosti i kompetentnosti radne snage koju treba da promoviše i razvije ukupna nacionalna ekonomska politika, zbog čega mere države u predstojećem periodu treba da budu intenzivirane i usmerene na povećanje kompetentnosti radne snage, kreiranje novih radnih mesta i razvoju malih i srednjih preduzeća, uz neophodno uspostavljanje socijalne sigurnosti i društvenu uključenost svih grupa – što je pretpostavki ukupnog održivog razvoja srpskog društva, zbog čega ulaganje u obrazovanje dobija karakter suštinski investicionog ulaganja za Republiku Srbiju.

LITERATURA

- [1] Miladinović, S. (2010). *Ka društvu znanja: Sukob socijalnog i kulturnog kapitala*, Symorg2010, Zlatibor, Beograd: Fakultet organizacionih nauka.
- [2] Arsenijević, O. (2009). *Učeće društvo kao nova obrazovna paradigma*, 7. Naučno-stručna konferencija „Na putu ka dobu znanja 7.“ Novi Sad: Fakultet za menadžment.
- [3] Premović, J., Arsić, Lj., Premović, T. (2011) *Društvo znanja i ekonomija zasnovana na znanju*, Naučno-stručni simpozijum sa međunarodnim učešćem: Tehnologija, informatika i obrazovanje – za društvo učenja i znanja TIO6, Čačak: Tehnički fakultet.
- [4] Vlada Republike Srbije (2007): Nacionalna strategija održivog razvoja, *Službeni glasnik RS*.
- [5] Vlada Republike Srbije (2006): Strategija razvoja stručnog obrazovanja u Republici Srbiji, *Službeni glasnik RS*, 61/06.
- [6] Premović, J., Premović, T. (2010). Upravljanje znanjem i stručno obrazovanje u Srbiji, *Norma – časopis za teoriju i praksu vaspitanja i obrazovanja*, 2/2009.